

REGLEMENTĂRI LEGISLATIVE PRIVIND IZLAZUL COMUNAL ȘI FÂNEȚELE (SEC. XIX – XX)

ELENA ARTIMON

În ansamblul legislației agrare din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, un loc important îl ocupă reglementările privind constituirea izlazului comunal și fânețele. Amintim în acest sens prevederile Legii rurale din 1864, Decretului Lege nr. 3681/1918, Legii Agrare din 1921 cu referire la înființarea izlazurilor comunale și fânețelor, precum și legislația specifică acestei probleme, respectiv: Regulament special pentru măsurarea și hotărnicia izlazurilor comunale/28 februarie 1907; Legea pentru învoielile agricole/23 decembrie 1907, capitolul III – Izlazul comunal (imașul) și pășunatul; Regulament pentru măsurarea și hotărnicia izlazurilor comunale/19 august 1908; Regulament privitor la modul de întreținere a izlazurilor comunale/14 aprilie 1910, capitolul II, secțiunea III – Modul de cultivare a izlazurilor comunale cu plante de nutreț și Legea pentru înființarea pășunilor comunale prin expropriere/24 septembrie 1920 (inițial Decret nr. 3865/22 septembrie 1920).

Este știut faptul că în spațiul carpato-danubiano-pontic una din ocupațiile principale ale locuitorilor acestei zone geografice a fost încă din cele mai vechi timpuri agricultura, însumând atât cultivarea pământului, cât și creșterea animalelor, ocupație care a evoluat de la formele incipiente până la cele moderne.

Fără a insista asupra celor care lucrau pământul, a modului de organizare a agriculturii de-a lungul timpului, trebuie să menționăm că în secolul al XIX-lea proprietarii terenurilor agricole (inclusiv aici atât suprafețele arabile necesare diferitelor culturi cerealiere, cât și suprafețele necesare pentru izlazuri și fânețe) erau în continuare **boierii – proprietari deplin ai pământurilor**, fără obligații față de țărani de a le mai da acestora suprafețe pentru a fi cultivate, imaș și fâneță.

Ca urmare a acestei situații păturile mici și mijlocii de țărani trăiau într-o continuă sărăcie. Viața acestora era destul de grea, obligațiile față de proprietarul de pământ – boier – claca, impuse țăranilor în schimbul unor suprafețe de teren era confirmată prin hrisovul lui Alexandru Moruzi (1805) și Codul Callimachi (1807), în Moldova și prin Codul Caragea (1818), în Țara Românească. Regulamentul Organic (1830/1831) consfințea dreptul de proprietate deplină a boierilor asupra pământului; împărțea țăranii fără pământ în trei categorii, corespunzător numărului de zile de muncă deținute de aceștia și fixa totodată suprafețele de teren pentru casă, curte, grădină, arătură, **izlaz și fâneță** pe care proprietarul trebuia să le dea țăranului fără pământ, precum și obligația celui din urmă (țăranului) de a presta 12 zile de clacă pentru boier. Numărul zilelor de clacă varia în funcție de categoria lucrărilor agricole, fiind cuprins între 30-40¹ și chiar 60².

Această situație grea pentru truditarii pământului – țăranii –, fie agricultori sau crescători de animale, va mai continua încă multe decenii.

¹ C.C. Giurescu, D.C. Giurescu, **Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi**, București, 1971, p. 465.

² Radu Rosetti, **Pentru ce s-au răsculat țăranii?**, București, 1907.

Un prim pas, foarte important chiar cu toate neajunsurile a fost făcut în anul 1864, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza cu sprijinul efectiv al lui Mihail Kogălniceanu a promulgat Legea rurală, prin care 511.896 familii de țărani au primit în medie câte 4 hectare pământ, suprafața totală expropriată fiind de 2.038.640 hectare, și a desființat claca³.

Chiar dacă Legea rurală din 1864 a avut o serie de limite, între care și neacordarea suprafețelor necesare constituirii izlazurilor comunale și fânețelor, ea a marcat o etapă nouă în consolidarea relațiilor economice de tip capitalist și, în același timp, pentru moment, a înlăturat tensiunea din lumea satelor.

O analiză atentă a situațiilor statistice ne duce la concluzia că în a doua jumătate a secolului XIX, cu deosebire după 1864, au avut loc schimbări importante în structura folosirii terenului în țara noastră, cât și a suprafețelor ocupate cu cereale și a producției totale de cereale obținute, creșterea mai mult decât dublă a suprafețelor destinate culturilor cerealiere, prin micșorarea pășunilor și fânețelor și folosirea unor terenuri neîntrebuințate până atunci. Astfel, suprafețele ocupate de pășuni au fost reduse aproape la jumătate, mai ales în regiunile de șes, fapt care a atras de la sine scăderea numărului de animale.

Ca urmare a acestor măsuri, în perioada 1860-1903, suprafețele destinate creșterii animalelor se prezentau după cum urmează:

a) **fânețe naturale:** 1.046.610 ha, reprezentând 8,35% din suprafața țării în anul 1860, iar în anul 1903 doar 536.380 ha, reprezentând 4,08%, și

b) **pășuni permanente:** 3.043.230 ha, reprezentând 24,28% din suprafața țării în 1860 și doar 1.495.600, în procent de 11,38% din suprafața țării, în 1903⁴.

Analizând cu atenție aceste date se observă diminuarea drastică a terenurilor (fânețe naturale și pășuni permanente) destinate creșterii animalelor. Procentual acestea se reduc cu 4,27% în 1903 față de 1860.

În primul deceniu al secolului XX, suprafețele necesare pentru constituirea izlazurilor comunale (imașuri) și terenurilor pentru fânețe au cunoscut o ușoară creștere, determinată de elaborarea unei legislații specifice acestui domeniu. Amintim în acest sens **Legea pentru învoielile agricole din 23 decembrie 1907** (cu modificările din 1908, 1909, 1910 și 1912), care la capitolul III – **Izlazul comunal (imașuri) și pășunatul**, precizează că **“în fiecare comună se va constitui unul sau mai multe izlazuri compuse din cel puțin 25 de familii...”**⁵.

La articolul 11 al respectivei legi se preciza că **“întinderea izlazului era raportată la numărul vitelor mari (pentru lapte și tracțiune), calculându-se 4 vite la ha, fără ca suprafața totală a izlazurilor să poată întrece 1/8 din suprafața cultivabilă a moșiilor care contribuie la constituirea izlazurilor”**⁶.

Izlazurile comunale se constituiau numai pe proprietățile mai mari de 300 ha, sau în situația când acestea erau mai mici de 300 ha, se puteau constitui și pe moșii care să aibă cel puțin 150 ha, însă nu mai mici. Așa se explică de ce, în anul 1907, fânețele și izlazurile, la nivelul țării, erau doar în procent de 0,5% din suprafața totală.

³ Nichita Adăniloae, Dan Berindei, **Reforma agrară din 1864**, București; Nicolae Groza, Gheorghe Iagăru, **Agricultura în reformă și tranziție**, București, 1999, p. 22.

⁴ N. Groza, Gh. Iagăru, *op.cit.*, p. 25.

⁵ Colecția Hamangiu, **Codul general al României – Legi uzuale**, vol. III-IV, **Legea pentru învoielile agricole din 23 decembrie 1907**, cap. III, art. 9, p. 672-673.

⁶ *Ibidem*, p. 673.

Conform articolului 28 din Legea învoielilor agricole, cap. III, proprietarul izlazurilor putea cultiva pe suprafața care-i revenea **“plante de nutreț, în nici un caz însă, altă cultură”**⁷

Legislația din anii următori vine cu precizări clare referitoare la măsurarea și hotărnicia izlazurilor comunale, regulamentul de întrebuințare a acestora și modul de cultivare cu plante de nutreț.

La 24 septembrie 1920 a fost elaborată **Legea pentru înființarea pășunilor comunale** care a adus o serie de precizări referitoare la constituirea sau completarea suprafețelor pentru izlazurile comunale, între care cele din capitolul II, conform cărora **“suprafața care se expropriează în plus peste ce s-a expropriat prin Decretul-lege nr. 3681/15 decembrie 1918 se destinează izlazului comunal, iar moșiile care au dat pășune comunei în temeiul Legii pentru învoielile agricole din 23 decembrie 1907 sunt scutite de darea optimei”**⁸. Statul era autorizat să cumpere pământ pentru pășunile comunale din moșiile mai mici de 100 ha și să dea în schimb proprietarului o suprafață echivalentă de pământ în regiunile de colonizare⁹

Pentru că nu în toate zonele țării erau constituite suficiente pășuni comunale, legea în cauză atrăgea atenția că, **“acolo unde acestea nu satisfăceau cerințele comunității, pe ea se vor paște doar vacile de lapte; oile și vitele sterpe urmând a fi pășunate pe pășunile de munte și de baltă”**¹⁰.

Legea pentru Reforma Agrară din 1921 (cap. II) aduce modificări sensibile privind regimul constituirii izlazurilor comunale și fânețelor. Între altele, se dă posibilitatea, în zona de munte, să se exproprieze moșiile sub 100 ha, precum și poienile din pădure mai mici de 20 și chiar 10 ha.

Documentele existente în patrimoniul institutiilor de specialitate – arhive, muzee – ne permit să constatăm că aproape în toată țara, legislația referitoare la problematica în discuție nu a fost aplicată corect și la timp, multe din prevederile ei rămânând doar la aspectul teoretic. Din această cauză proprietatea moșierească se va menține în continuare la cote ridicate, în timp ce în multe zone ale țării locuitorii satelor au rămas fără pământ suficient atât pentru agricultură, cât și pentru izlazuri, fânețe sau alte nevoi (loturi de casă, grădini etc.).

Referindu-ne doar la județul Bacău, județ care oferea mari posibilități pentru creșterea vitelor, menționăm că din cauza lipsei imasurilor, țărani în timpinau mari dificultăți în practicarea acestei îndeletniciri. De exemplu, în anul 1914, în județul Bacău, suprafața destinată izlazurilor era doar de 7.592,75 ha, total insuficientă față de necesități¹¹.

Necesarul de pământ pentru culturile agricole, pășuni și fânețe era foarte mare îndeosebi în comunele Săucești, Valea Seacă, Brătila¹².

Aplicarea legislației în mod haotic și într-un ritm lent este ilustrată și de următoarele date statistice: între 1919-1923 în județul Bacău a fost expropriată, conform prevederilor Decretului-Lege din 1918, suprafața de 25.994,76 ha, din care țăranilor li s-au atribuit doar

⁷ Ibidem, p. 676.

⁸ Ibidem, vol. IX-X, **Legea pentru înființarea pășunilor comunale** 24 sept. 1920, p. 475.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, p. 477.

¹¹ Îndrumător în Arhivele statului. Județul Bacău, 15, București, 1980, Fond Consilieratul agricol al județului Bacău, p. 179.

¹² Ibidem.

16.706 ha, restul fiind dată altor locuitori, iar conform Legii Pășunilor comunale/1907 a fost expropriată o suprafață doar de 6.645,89 ha¹³

În anul 1924, în baza Legii Agrare din 1921, țăranilor din județul Bacău li s-a acordat pentru împrumut o suprafață de 3.502,56 ha pentru culturile agricole și **15.794,54 ha necesare constituirii izlazurilor comunale**; țăranii fiind acum considerați ca **“buni împrumutăriți”**¹⁴.

Nerespectarea prevederilor legislației de către marii proprietari de moșii, aplicarea acestora în mod preferențial, desele procese deschise de proprietari pentru a li se face “dreptate” (?), au făcut ca la jumătatea anului 1925 situația exproprierii în județul Bacău să se prezinte astfel: suprafața expropriată conform Decretului-Lege din 1918 să fie de 39.189,60 ha din care 19.298,21 ha teren arabil; **1.507,42 ha fânaj**; **8.678,37 ha pășune**; 7.079,22 ha păduri; 140,92 ha vii și grădini; 2.485,46 ha teren necultivat¹⁵ Coroborarea datelor de arhivă din diverse fonduri agricole ne demonstrează că la cererea moșierilor, în județul Bacău, la începutul anului 1925 suprafața expropriată a fost diminuată cu peste 5.600 ha, motiv ce a dus la nemulțumirea țăranilor¹⁶.

Deși au existat multe carențe în aplicarea legislației agrare în general și în special a celei privind constituirea suprafețelor necesare pentru izlazurile comunale și fânețe, putem aprecia că elaborarea legilor respective a însemnat, totuși, un pas important în dezvoltarea acestei ocupații de bază a românilor – creșterea animalelor – ocupație care va rămâne încă multă vreme prioritară, alături de cultivarea pământului în economia țării.

Réglémentations législatives concernant l’herbage communal et les pâturages (XIXe-XXe siècles)

Résumé

Dans cet article l’auteur présente la législation concernant l’organisation des pâturage communales de la deuxième partie du XIXe siècle et le commencement du XXe siècle. Il donne quelques exemples concrets sur la modalité d’organisation des pâturages communales du département de Bacău, pendant 1864-1925, mentionnant en même temps les difficultés provoqués à la suite des quelques carences pratique dans les villages de cette législation.

En conclusion l’auteur prouve qu’en dépit des tantes ces carences l’élaboration d’une telle législation a constitué, pour ce temps là, un progrès dans le développement de la zootechnie roumaine.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, p. 179-180.

¹⁵ Ibidem, p. 180.

¹⁶ Ibidem.